

transcendentaliter sumpta non semper est ejusdem generis cum suo actu, sed tunc solum quando potentia est per se primo ordinata ad actum, ut citato loco late declaravimus. Quapropter potentia prædicamentalis, si passiva sit, semper est ejusdem generis cum suo actu formali et perfecto; nam hujusmodi potentia passiva, ut declaravimus, solum illa est quæ simul est activa per immanentem actum; actus autem immanens ejusdem generis est cum sua potentia, cum sit vera qualitas, ut præcedente disputatione ostensum est.

SECTIO VI.

Utrum actus sit prior potentia duratione, perfectione, definitione et cognitione.

1. Has omnes comparationes inter actum et potentiam fecit Aristoteles, lib. 9 Metaph., c. 8 et sequentibus. Et fere easdem fecimus supra inter causam et effectum, et postea inter substantiam et accidens. De quibus fere eadem ratio est quæ de actu et potentia; nam inter hæc etiam aliqua ratio causæ et effectus intercedit. Semper autem est præ oculis habenda illa distinctio, quod aliud est comparare rem ipsam, quæ dicitur esse in potentia objectiva, seu logica, ad rem existentem in actu; aliud vero est comparare potentiam realem ad realem actum illi correspondentem. Aristoteles enim, in dicto loco, interdum in uno sensu, interdum in alio loqui videtur. Est autem in his longe diversa ratio, et ideo sigillatim ac breviter de his comparationibus dicendum est.

Comparatur res in potentia ad seipsam in actu existentem.

2. In priori ergo sensu, sive in communi de actu et potentia loquamur, sive in particulari de eadem re prout in potentia, comparata ad seipsam prout in actu, clarum est, actum esse priorem quam potentiam perfectione, quia unicuique rei melius est esse in actu quam in potentia, imo absque esse in actu nulla est vera et realis perfectio, quæ in rerum natura aliquid sit, ut supra tractando de existentia declaravimus. Et ideo simpliciter etiam comparando actum ad potentiam, melior est actus ex suo genere; quare, cæteris paribus, quo res plus habet de actu, magisque est separata a potentialitate, eo est perfectior. Et hinc etiam fit, ut cæteris paribus, quo res minus est composita ex actu et potentia passiva, et per seipsam actualior

est, eo sit perfectior, quia eo magis elongatur ab esse in potentia; hujusmodi enim esse in potentia aut maxime fundatur in potentia passiva, aut in potentia logica cum extrinseca potentia activa causæ agentis.

3. *Actus prior est cognitione quam potentia.* — Rursus secundum hanc etiam comparationem certum est, actum esse priorem potentia cognitione, quod in duplici sensu sumi potest: primo, comparando res diversas, ita ut illa censeatur cognitione prior, quæ plus habet de actu, minusque potentialitatis includit, quod est verum, si per illam prioritatem non intelligatur ordo aliquis inter hujusmodi res, ita ut una prius debeat cognosci quam alia; hoc enim non est necessarium, ut per se constat; sed intelligatur solum illa prioritas consistere in quadam majori aptitudine, quæ ex parte talis rei est ut cognoscatur, quomodo dixit Aristoteles, 2 Metaph., text. 4, sicut se habet aliquid ut sit ens, ita se habere ut sit cognoscibile. Quod etiam est verum consideratis meritis rerum secundum se; quoad nos non ita semper contingit, ut latius diximus disput. 9, sect. ult. Secundo modo intelligitur assertio comparando eandem rem in potentia ad seipsam in actu, et sic præcipue loquimur; idque significat Aristoteles supra, cap. 11, dicens, quæ sunt potestate, non posse intelligi, nisi reducantur in actum, quia actus est principium cognoscendi unamquamque rem. Quod verum est etiam de actu existentia, ac per se loquendo de scientia, quatenus ex rebus ipsa comparatur aut habetur. Quod in nobis manifestum est; non enim possumus cognitionem rerum consequi, nisi a rebus existentibus initium sumamus. Neque enim res possibles cognoscimus, nisi ex actualibus, neque præteritas aut futuras, nisi ex iis quæ aliquando præsentibus fuerunt; neque privationes cognoscimus, nisi ex rebus positivis, neque entia rationis, nisi ex realibus. Et ratio in nobis est clara, quia sumimus scientiam ex rebus, imo et per sensum illam accipimus; non possunt autem sensus immutari nisi a rebus actu existentibus.

4. Verumtamen non solum in nobis, sed etiam in Deo ipso hoc verum habet, si recte et accommodate intelligatur, quia etiam Deus ipse omnem suam scientiam habet primo et per se circa rem actu existentem, vel ex re actu existente; nam primo ac per se cognoscit seipsum, qui necessario actu existit; deinde, licet cognoscat creaturas possibles ia-

SECT. VI. AN, ET QUOMODO ACTUS SIT PRIOR, QUAM POTENTIA.

dependentem ab actuali existentia earum, non tamen cognoscit illas nisi per seipsum, et virtutem suam cognitam ut eminenter continentem in sua actualitate omnes creaturas possibles. Quia licet Deus non accipiat scientiam a rebus extra se, accipit (ut ita loquamur) scientiam rerum extra se a seipso, ut a primario objecto cognito.

5. Alia vero ratio est de scientia Angelorum, quæ est veluti media inter divinam et humanam, et potest interdum esse de rebus possibilibus in seipsis immediate. Et ratio est, quia Angeli habent scientiam per infusionem specierum a prima causa, et quoad hoc quodammodo habent scientiam per doctrinam potius quam per intentionem. Et ideo dixi sermonem esse de scientia, quatenus ex rebus ipsis comparatur et habetur. Unde etiam in nobis contingere potest, ut per doctrinam habeamus notitiam de rebus possibilibus, etiamsi per suam actualem existentiam non moveant sensum et intellectum nostrum. Et ratio est, quia, quando cognitio habetur per doctrinam vel infusionem, jam supponit scientiam earumdem rerum in alio docente vel influente, in quo est scientia ex rebus, vel ex aliqua re actu existente; et ita etiam in scientia per doctrinam, verum habet, quod saltem mediate provenit ex aliqua re actu existente, et sic extenditur ad cognitionem possibilem.

6. In quo est etiam notanda differentia inter humanam cognitionem et angelicam, quod humana cognitio, quæ acquiritur per doctrinam, nunquam potest esse perfecta, et habere rationem scientiæ, nisi simul ex rebus actu existentibus et cognitis aliquo modo sumatur, quia non potest intellectus humanus ex vi solius disciplinæ proprios rerum conceptus formare, quia doctor humanus proprias rerum species imprimere non potest, sed solum loqui verbis et signis ad placitum, quæ non sufficiunt ad proprios rerum conceptus formandos. Quare necesse est ut interdum juvetur discipulus experimento sensuum. Propter quod dixit Aristoteles, 1 lib. Poster., c. 14, eum qui sensu aliquo caret, non posse consequi perfectam scientiam earum rerum quæ solo illo sensu possunt percipi, et 2 Physic., c. 4, ait cæcum a nativitate, qui de coloribus ratiocinatur, de nominibus disserere, nam in ipsam concipere non potest. Homo igitur, etiam cum per doctrinam addiscit, juvaretur sensibus, qui solum circa res singulas et existentes versantur, ut possit scien-

tiam acquirere, quanquam post seipsum acquisitam scientiam possit eam perfecte retinere, et ea perfecte uti circa rem non existentem, ut per se notum est, et tradit Aristoteles, 2 de Anim., c. 4, et lib. 3, c. 4. At vero angelica scientia potest esse perfecta circa rem possibilem, etiamsi ab Angelon unquam sit cognita ut existens, nec per aliam rem objective cognitam ut existentem, sed immediate per suam speciem. Et ratio est, quia Angeli a suo Doctore Deo proprias et perfectas rerum species accipiunt simul cum intellectuali lumine sibi connaturali, quæ sunt perfecta principia propriæ scientiæ talium rerum. Verum est tamen has ipsas res possibles non sciri secundum verum esse essentiæ sine aliqua habitudine ad actuale esse existentia; nam, ut supra diximus, essentia realis non est, nisi quæ apta est ad existendum. Et secundum hanc considerationem potest etiam dici actus prior definitione quam potentia, quia nec definiri potest, nec perfecte intelligi quid sit esse in potentia, nisi per esse in actu, vel per habitudinem ad illud.

Comparantur in duratione res in actu et in potentia.

7. Ultimo dicendum est in hac comparatione, non esse simpliciter necessarium ut esse in potentia præcedat duratione esse in actu, neque, e converso, ut esse in actu præcedat esse in potentia, neque in eodem individuo, neque in diversis in eadem specie; de facto tamen in omnibus rebus extra Deum esse in potentia præcedere duratione esse in actu, tam in speciebus quam in singulis individuis, quanquam necessario esse in actu virtuali seu eminenti ipsius Dei antecedit non tempore, sed natura quodlibet esse in potentia. Prior pars hujus assertionis sequitur ex opinione Aristotelis ponentis mundum æternum; sic enim non solum in Deo, sed etiam in creaturis (loquendo in communi ac confuse, et non in particulari de hac aut illa creatura) non antecessit duratione esse possibile ad esse in actu, quia ex æternitate ponuntur creaturæ actu extitisse. Et quamvis illa assertio Aristotelis falsa sit, non est tamen omni ex parte impossibilis, et ideo diximus non esse necessarium ut esse in potentia præcedat duratione ante esse in actu. Qui vero negant fieri posse aliquam creaturam ab æterno, consequenter dicent, esse in potentia necessario supponi ordine durationis ante esse in actu, in iis rebus quæ possunt esse in potentia, in Deo

etiam non habet locum hæc comparatio eo quod ex intrinseca necessitate sit in actu. Hanc vero sententiam non existimamus veram, nisi in rebus successivis, et ideo, absolute loquendo de creaturis, non censemus necessarium ut esse in potentia duratione præcedat rei productionem. Potuit enim quælibet species rerum permanentium ab æterno produci, et ita potuit, et ipsa species semper esse in actu ratione unius, vel plurium individuorum, et quodlibet etiam individuum, divisim loquendo, potuit ex æternitate esse in actu pro Dei arbitrio.

8. *Res omnes extra Deum prius duratione existere in potentia, quam in actione.* — At vero de facto, cum ex fide constet omnia fuisse in tempore producta, fit ut omnes species omniaque individua rerum creaturarum prius fuerint in potentia quam in actu proprio et formali. Aristoteles autem, quia potuit successionem generationum perpetuam, dixit, lib. 9 Metaph., cap. 8, licet respectu ejusdem subjecti, esse in potentia præcedat esse in actu, tamen respectu totius speciei, seu collectionis omnium individuorum, ante quodlibet esse in potentia antecedere aliquod esse in actu, quia non posset id, quod est in potentia, in actum reduci, nisi supponeret aliud in actu existens. Verum hæc sententia, ut dixi, procedit ex falso fundamento. Ratio vero tacta solum probat ultimam partem nostræ conclusionis, nimirum respectu totius speciei existentis in potentia, necessario supponi in actu aliquam eminentem virtutem, a qua possit illa potentia in actum revocari. Non enim potuissent creaturarum species esse in potentia, nisi præcessisset aliquod agens in cuius virtute continerentur, et ideo necesse est ut non prius fuerint in potentia, quam in aliquo actu, in quo virtualiter, seu eminenter fuerint contentæ, quem actum oportuit esse de se, et omnino necessarium, alioquin etiam ille prius fuisset in potentia quam in actu. Unde etiam debuisset contineri in illo actu eminenti et virtuali, cumque non possit in infinitum procedi, necessario sistendum est in aliquo actu per se necessario virtute continente omnia quæ habent esse in potentia. Atque ita in tota latitudine entis esse in actu est primum omnium, et ab illo quodammodo habet originem, quod res aliqua sint in potentia. Et licet esse in actu ipsius entis necessarii non præcedat duratione ante esse in potentia aliorum entium possibilium, quia statim ac illud est, ex vir-

tute ejus cætera sunt possibilium, antecedenti tamen ordine naturæ ob eandem causam.

Comparatur unaquæque potentia ad suum actum.

9. Circa alteram comparationem inter potentiam realem et actum ejus, quæ magis ad nostrum institutum spectat, distinguere ulterius possumus inter potentiam late et transcendentaliter sumptam, et propriam potentiam prædicamentalem; verumtamen ne in re facili immoremur, dicemus simpliciter et in communi, et simul indicabimus, si aliquid fuerit proprium potentia prædicamentalis.

10. *Actus agentis ut sic non est perfectior quam potentia.* — Primo ergo dicendum est, actum potentia agentis ut sic, ex suo genere non esse priorem perfectione, quam potentiam, imo neque tali potentia ut sic addi perfectionem, ex eo quod exerceat talem actum. Probatur: nam talis actus est aut actio hujus potentia, aut terminus actionis; actio autem ut sic, quid imperfectum est, ut per se constat; terminus item actionis, per se loquendo, non excedit virtutem activam, nisi fortasse illa tantum sit instrumentalis, ut attingit Aristoteles, lib. 18 Metaph., cap. 7. Potentia ergo activa ex suo genere non habet quod sit minus perfecta quam actus ejus; imo, cum ab illa procedat ejus actus, et ab ea participet quiddam perfectionis habet, necesse est ut ex suo genere sit perfectior, et quod perfectissima potentia activa superet in perfectione quemlibet actum, qui ab ipsa manare potest; quamvis in particulari aliqua virtus activa possit esse æqualis perfectionis cum suo actu quoad terminum actionis, ut in univocis agentibus; aliquando vero sit minus perfecta, ut in virtutibus instrumentalibus.

11. *Effectus transeuntis agentis nullam addit illi perfectionem.* — Actio transiens non perficit agens. — Quod vero talis actus non perficiat ipsam potentiam, de termino actionis omnes fatentur, nisi aliunde recipiatur in ipsamet potentia; tunc enim perficiet illam, non quia est terminus actionis ejus, formaliter loquendo, sed quia ipse est actus formalis ejus, et ita comparatur ad illam, non ut ad potentiam agentem, sed ut ad recipientem. Seclusa autem hac habitudine, terminus actionis ut sic, est res extrinseca ipsi potentia agentis, et, ut supra dicebam, non est proprie actus ejus, quia per se non habet habitudinem ad illam, sed media actione;

non est ergo perfectio ejus. De actione vero primum id constat de potentia activa Dei, et actione ejus, quæ proprie solum est actio ad extra; non est autem melius aut perfectius illi potentia actu agere quam non agere. De actione vero potentia activæ creatæ aliqui dubitant, vel oppositum sentiunt; tamen si actio sit transiens, non est formalis actus ipsius potentia agentis, sed solum extrinsece illam denominat actu agentem; denominatio autem extrinseca non est perfectio propria et formalis; licet enim a quibusdam vocetur extrinseca perfectio, re tamen vera hoc non est esse perfectionem, nisi nomine tantum. Quia, si est extrinseca, nullum esse reale confert rei denominatæ; ergo nec realem perfectionem; hæc enim non est sine esse reali, de quo plura dicemus infra disputando de actione. Si vero loquamur de actione immanente, illa quidem est perfectio formalis ejus potentia, a qua manat, quia in illa manet, et ideo non tam est perfectio ejus ut agens est, quam ut recipiens est, et consequenter non perficit actio ut actio, sed ut receptio, seu passio. Atque ita fit, ut potentia agens ex ratione sua non perficiatur actu suo, sed potius ipsa perficiat effective actionem suam, et per illam perficiat, vel passum, vel effectum.

12. *Operatio potentia activæ, an sit prior cognitione quam potentia.* — Deinde dicendum est, potentia activæ operationem, per se loquendo, non esse priorem cognitione aut definitione ipsa potentia, sed potius e converso, nisi solum in potentia prædicamentali, quæ per se primo instituta est ad talem actionem. Probatur prior pars, quia virtus activa ex suo genere est eminentior actione sua, et potest esse res omnino absoluta, etiam a transcendentali habitudine ad suum actum; ergo cognitio aut definitio talis virtutis per se non supponit cognitionem actionis ejus, nec per se illam requirit in sua absoluta definitione. Quin potius e converso, cum illa actio, quatenus talis est, dicat habitudinem ad tale principium, per se requirit ut per ordinem ad illud cognoscatur ac definiatur. Et e contrario, quia illa virtus est per se causa talis actionis eminenter continens illam, cognita perfecte tali virtute, per illam tanquam per causam poterit actio ejus cognosci; ergo ex se talis potentia est potius prior cognitione suo actu, quam e converso.

13. *Obiectio solvitur.* — Dices: potentia ac-

tiva Dei etsi sit omnium perfectissima et absolutissima, non potest exacte cognosci seu deprehendi, quin cognoscatur actio ejus, saltem ut possibilis; ergo pendet exacta cognitio potentia ex cognitione actionis; ergo ex hac ratione potest talis actio dici prior cognitione sua potentia. Non desunt, qui negent assumptum; ego vero illud admittendum censeo, et negandam consecutionem, quia id non est propter dependentiam, sed propter eminentiam causæ et necessariam consecutionem. Sicut enim in superioribus sæpe diximus, aliquando contingere unam rem non posse esse sine alia, non quia ab illa pendeat proprie, ut a causa et a priori, sed quia per dimanationem, vel alio modo necessario illi conjungitur, sic in præsentem intelligendum est, posse unam rem necessario cognosci cum alia, non quia sit cognitio prior, sed potius, e converso, quia ex vi alterius necessario cognoscitur. Dixi autem in assertionem, *per se loquendo*, id est, considerando ordinem, seu modum cognitionis, quem res ipsæ secundum se postulant; nam respectu nostri, sæpe contingit ut operatio sit prior cognitione quam potentia, quia non cognoscimus res a priori, sed per effectus. Addita vero est exceptio earum potentiarum, seu qualitatum quæ per se primo natura sua sunt institutæ ad actionem; nam cum earum essentia includat transcendentalem habitudinem ad suum actum, non potest, nisi per illum, seu in ordine ad illum cognosci, seu definiri, ut statim dicemus de potentiis passivis; nam in hoc eadem est utrarumque ratio.

14. *Potentia activa prior est natura, quam actu.* — An etiam prior duratione. — Tertio dicendum est, potentiam activam esse simpliciter priorem natura suo actu, posse etiam esse duratione priorem, quanquam non semper necessarium id sit. Tota hæc conclusio sumitur ex Aristotele, citato loco, et prima pars constat ex dictis supra de causis; nam potentia activa est causa efficiens sui actus; ergo et simpliciter prior natura illo. De ordine vero durationis, constat imprimis potentiam non posse esse posteriorem duratione suo actu, cum ad illum supponatur tanquam principium ejus. Excipit tamen Aristoteles illas potentias, quæ usu acquiruntur, ut est ars; sed illæ potius sunt habitus: nos autem strictius agimus de potentia, ut contra habitum distinguitur. Et ipsimet habitus, licet supponant actus, non tamen eos quos eliciunt, sed alios similes quoad sub-

stantiam vel speciem, qui necessario supponunt potentiam naturalem, a qua eliciantur. Deinde certum est, potentiam agentem per se non pendere ab actu suo. Et ideo ex hac parte non repugnat tempore antecedere. Aliunde vero non semper potentia ex necessitate procedit in actum, vel quia libera est, vel quia licet ex se agat ex necessitate, non tamen semper habet applicata omnia requisita ad agendum, vel certe quia actio ipsa successiva est, et ideo oportet ut saltem per instans supponat potentiam, quæ omnia latius dicta sunt superius, disp. 26.

15. Atque hinc facile e contrario ostenditur, non oportere ut semper potentia agens duratione præcedat suam actionem; nam si actio ex se neque fiat cum resistentia contrarii, neque includat intrinsece successionem, sed subito fieri possit, poterit simul esse tempore cum sua potentia. Nam potest talis potentia in primo instante sui esse habere simul conjuncta et applicata omnia requisita ad agendum; ergo si sit libera, pro sua libertate poterit simul exercere actionem suam; si vero sit naturalis, ex necessitate habebit actionem sibi coævam.

16. Quæ omnia vera sunt comparando in individuo unamquamque potentiam ad suum actum. Comparando autem in communi seu in specie et respectu diversorum individuum potentiam activam ad actum suum, censent aliqui, ex Aristotele, 3 Metaph., cap. 8, necessarium esse ut potentia tempore præcedat actum. Verumtamen Aristoteles ibi non comparat potentiam activam ad suum actum, sed esse in potentia ad esse in actu, quæ comparatio in præsentem applicata solum potest habere hunc sensum, quod si in aliquo individuo est potentia agens tantum in potentia ad agendum, necessario in alio præcessit similis potentia actu agens: ut si Petrus est in potentia ad generandum, in alio præcessit potentia actu eliciens generationem. Quo sensu talis assertio supponit imprimis falsam sententiam de mundi æternitate; alioqui constat Adamum prius fuisse in potentia ad generandum, quam ullus hominum genuisset. Deinde etiam posito illo principio, comparatio illa formaliter non habet locum, nisi in iis potentiis quarum una procedit aliquo modo ab actu alterius, ut contingit in illo exemplo de potentiis generativis, vel in calore, qui vim calefaciendi accipit per priorem calefactionem. At vero in aliis actionibus id non est necesse, forma-

liter loquendo; ut, verbi gratia, licet Petrus sit in potentia ad eliciendum amorem Dei, et homines essent ex æternitate, non est necesse ut præcesserit in aliquo similis potentia sub actu, quia ille actus per se nihil confert ad seriem generationis. Igitur neque in individuo, neque in specie est per se necessarium, ut potentia activa tempore præcedat actum suum.

17. Neque etiam de facto id est verum in omnibus potentiis creatis, ut patet in potentiis Angelorum, atque etiam primi hominis, ut est probabilius, saltem quoad intellectum et voluntatem, et consequenter etiam quoad interiorem sensum; et de exterioribus, saltem quoad visum, est verisimilius non solum in homine, sed etiam in aliis animalibus. Idem etiam apparet in actione lucis; de aliis autem virtutibus creatis nihil constat. In creatore vero potentia agendi duratione præcessit omnem suam externam actionem, quanquam id non fuerit ex necessitate, ut dixi, sed ex sua libertate.

18. *Potentia passiva suum actum duratione subsequi nequit.* — Atque eodem fere modo (ne id repetere necesse sit) ratiocinandum est de ordine durationis inter potentiam passivam et actum ejus; non enim potest talis potentia ex natura rei esse tempore posterior suo actu, cum ad illum supponatur. Neque etiam est necesse ut sit prior tempore illo; potest enim habere illum congenitum; tamen ex genere suo non repugnat, quin tempore præcedat, vel divisim, quemlibet actum signatum, quia ante quemlibet potest esse sub alio, vel collective, quia potest aliquando esse tantum in potentia, et sub nullo actu, ut patet in intellectu humano, et similibus, quanquam in aliqua potentia ex speciali ratione id repugnet, saltem ex natura rei, ut in materia prima, quæ omnia latius dicta sunt supra, disp. 27, comparando causam materiale ad formalem.

19. *Potentia passiva ut sic imperfectior est suo actu.* — Quarto dicendum est potentiam passivam, quatenus talis est, esse minus perfectam suo actu, non quia semper sit simpliciter minus perfectum ens, sed quia melius se habet actu suo, præsertim perfecto, quam sine illo. Fere tota hæc conclusio tractata est etiam supra comparando causam materiale ad formalem; nam hæc comparationes sunt ejusdem rationis. Unde sensus primæ partis hujus assertionis est, potentiam passivam quoad aliquam conditionem semper esse

minus perfectam suo actu, quia potentia passiva dicit quid informe et actuabile; formatur autem et quasi completur et actuatur per suum actum; ergo secundum hanc rationem semper est minus perfecta suo actu. Hæc vero comparatio tantum est secundum quid; unde ex illa non licet colligere passivam potentiam in sua entitate simpliciter minus perfectam actu suo. Sed est hoc quidem verum in substantiali potentia comparata ad suum substantialem actum, eo quod talis actus dat esse simpliciter, constituitque completam substantiam, ut in superioribus dictum est comparando materiam cum forma substantiali.

20. At vero in potentia passiva ad actum accidentalem distinctione opus est: aut enim talis potentia non est per se primo natura sua ordinata ad talem actum, quam nos vocamus potentiam transcendentaliter, aut est potentia propria prædicamentalis, per se primo ordinata ad actum. De priori non potest dari universalis regula, quia cum illa res, quæ talem capacitatem habet, non habeat inde suam specificam et essentialem rationem, non est mensuranda in perfectione ex capacitate talis actus, sed aliunde ex propriis principiis. Unde fit ut interdum sit perfectior quam actus, interdum minus perfecta; ut substantia, quæ proxime est capax aliorum accidentium, est perfectior illis; quantitas vero, quæ passive comparatur ad lucem, fortasse est minus perfecta quam illa. Posterior autem potentia propria et prædicamentalis, nunquam est pure passiva, ut dixi, sed est simul principium activum suorum actuum, et ideo, ut opinor, semper est perfectior illis (loquor de actibus naturalibus, ut omitam comparisonem ad supernaturales, quæ ad nos non spectat) tanquam principium eminens et æquivocum illorum; de qua re latius in libris de Anima, nam hujusmodi potentiæ tantum in anima reperiuntur.

21. *Potentia melius se habet sub actu quam sine illo.* — *Aristotelis limitatio.* — Ultima pars conclusionis facile etiam probatur ex dictis; nam cum actus potentiæ passivæ sit formalis perfectio ejus, cum illi conjungitur, addit illi perfectionem, quam potentia ex se non habebat; ergo potentia sub tali actu perfectior erit quam si illo careat. Dices: compositum ex illa et actu erit perfectius quam sola potentia; ipsa vero non erit perfectior, quia semper manet eadem enti-

tas distincta ab actu. Respondetur: sicut potentia informatur et actuatur per actum, ita etiam per illum perficitur, non quia ipsa simplex entitas potentiæ in sua perfectione essentiali crescat, sed quia illi intrinsece additur perfectio, quæ est veluti complementum ejus, et in optimo ac perfecto statu illam constituit. Et in hoc præcipue sensu ait Aristoteles, 9 Metaph., c. 9, actum esse perfectiorem potentia, quia potentia perfectius se habet sub actu quam sine illo. Hanc vero partem videtur statim limitare Aristoteles, ibid., c. 10, dicens, *in bonis quidem, actum seu esse in actu præferendum esse potentiæ, non vero in malis.* Et rationem reddit, quia eadem potentia est contrariorum actuum, ex quibus unus est bonus, et alius malus; semper enim unum contrariorum habet rationem privationis, et ita habet rationem mali respectu potentiæ; ideoque potentia sub actu bono semper perfectius se habet, quia melius est esse bonum simpliciter et in actu, quam esse in statu indifferenti ad bonum et malum; e contrario vero melius est, vel minus malum, esse in statu indifferenti ad bonum et malum, quam definite jam esse in deteriori statu.

An melius sit carere omni actu, quam prævum habere.

22. Sed occurrit circa hoc difficultas, quia actus, quicumque ille sit, aliquam perfectionem addit potentiæ; ergo si præcise comparatur potentia nuda, et in sola potentia existens, ad talem actum, melius illi est esse sub illo actu, quam omnino carere actu. Licet talis actus comparatus ad contrarium sit deterior, habeatque rationem privationis, comparatus tamen ad potentiam nudam, semper habet rationem majoris perfectionis. Et confirmatur, quia alias materia prima censenda esset in deteriori statu existere sub forma lapidis, quam si careret omni forma, quia hoc posteriori modo esset indifferens ad formam imperfectam et perfectam; in illo autem statu jam est definite sub forma imperfecta, quæ habet repugnantiam, et aliquam oppositionem cum perfectiori forma.

23. *Resolvitur dubium, et Aristoteles explicatur.* — Respondetur primo, intelligi posse hanc assertionem Aristotelis de bono et malo moraliter; sic enim melius est non operari, quam male operari, et sic vera est propositio, potissimum de actu potentiæ agentis ut sic. Nam bonum et malum morale non attri-

buitur alicui formaliter ut patiens est, sed ut est agens; quod si passio interdum mala denominatur, solum est quatenus per actionem malam est voluntaria. Et ita cessat difficultas tacta; nam illa solum procedit de perfectione physica et entitativa, quæ additur potentiæ receptivæ per quemlibet realem actum. Sed licet doctrina hujus responsionis vera sit, Aristoteles tamen et loquitur de actu potentiæ passivæ ut sic, et latius de actu bono, et malo naturali, ut patet ex exemplis quibus utitur, scilicet, posse esse sanum, et ægrotare, etc.

24. Quare secundo dici potest, in actu imperfecto duo considerari posse, scilicet, positivam perfectionem, secundum quam actuatur potentiam, et privationem aliquam, ratione cujus habet rationem mali; ex priori capite concedi potest argumento facto, melius esse habere talem actum, quam omnino carere actu, quia ille actus ut sic non habet rationem mali, sed boni, secus vero sub posteriori ratione, quia, ut sic, non ponit perfectionem, sed tollit. Adde vero, ad hoc magis explicandum, dupliciter posse receptivam potentiam comparari ad aliquos actus contrarios seu repugnantes. Primo, ut omnino indifferenter se habens ad utrumque illorum, utpote, quæ ex se neutrum definite postulat, ut comparatur materia ad omnes formas substantiales, et consequenter etiam ad accidentales contrarias, vel repugnantes, et hoc modo concludit argumentum, talem potentiam melius esse sub quolibet actu, etiam imperfectissimo, quam sine ullo, quia ille actus non habet rationem mali, sed minoris boni. Alia vero est potentia, quæ licet possit recipere actus contrarios, tamen vel unus est connaturalis, et alter violentus, vel unus est simpliciter debitus ad perfectionem talis potentiæ, alius vero licet admitti seu recipi possit in tali potentia, repugnat tamen perfectioni illi debitæ, sive hoc proveniat ex alio actu conjuncto tali potentiæ, sive ex aliqua intrinseca inclinatione illius. Ut in lapide est potentia passiva ad motum sursum et deorsum, ratione tamen formæ unus est illi debitus, et alter repugnans. Voluntas etiam est in potentia ad recipiendum actus virtutis vel vitii, ex quibus prior est debitus, et alter repugnans perfectissimæ inclinationi ipsiusmet voluntatis ut sic. Igitur respectu talis potentiæ melius est carere utroque actu, quam esse sub actu sibi repugnante, qui proprie habet rationem mali; nam hoc modo per-

fectio actus non attenditur ex sola entitativa perfectione illius formæ, quæ est actus, sed maxime ex proportionem inter actum et potentiam. Unde, licet calor sit simpliciter perfectior quam frigus, et aqua possit esse sub utroque actu, nihilominus non est illi melius esse sub calore, quam sub frigore, quia non est ita illi debitus et proportionatus. Atque hoc potissimum modo locutus est Aristoteles citato loco.

25. *Potentia passiva ad actum primo ordinata posterior est cognitione et definitione, quam ipse.* — Ultimo dicendum est, potentiam passivam esse posteriorem cognitione et definitione suo actu, non solum quoad nos, sed etiam secundum se et naturam suam. Hæc conclusio intelligitur de potentia passiva per se primo instituta propter actum, qualis est in substantialibus materia prima; de cujus cognitione per formam dictum est in disput. 43 et 45. In accidentibus vero sunt hujusmodi potentiæ illæ, quæ ad actus immanentes recipiendos ordinantur, ut ex superioribus constat; hæc autem potentiæ sunt propriæ animalium, vel superiorum viventium; quare demonstratio hujus conclusionis potissimum pertinet ad scientiam de anima, ubi ostenditur potentias specificari ab actibus. Ex quo principio probanda est dicta assertio, quia principia sunt aliquo modo cognitione priora, quam ea quæ sunt ex principiis; sed actus est aliquo modo principium potentiæ in quantum est specificans ipsam, et in quantum est id propter quod talis potentia primo instituta est; ergo actus ut sic est prior cognitione. Rursus id, per quod aliquid definitur, est prius definitione quam ipsum definitum; sed potentia hujusmodi definitur per actum tanquam sumens ab illo speciem; ergo est actus prior definitione quam potentia. Principium autem illud, quod hujusmodi potentiæ speciem sumant ex actibus, nunc supponitur ex nobis, ut communiter receptum; nam fusius disputandum est in libr. de Anima. Nunc solum dicimus, intelligendum esse specificari potentiam per actum, non ut per intrinsecam differentiam, sed ut per terminum intrinsecæ habitudinis potentiæ ad actum; intelligendum etiam esse de actu adæquato, vel secundum rem, vel secundum aliquam rationem communem respectu potentiæ. Et sic est res carens difficultate: nam eadem est ratio quoad hoc de potentia, quæ est de qualibet re includente respectum transcendentalem ad aliam, ut supra diximus de

materia et forma, et infra dicemus de habitibus, ubi hoc magis explicabimus, et aliquid dicemus tractantes de Ad aliquid, et de actione, et passione.

26. *Objectioni satisfi.* — Sed dices: potentia et actus sunt correlativa, et sicut potentia non potest cognosci nisi per actum, ita neque actus nisi per potentiam; ergo non magis potentia est prior definitione quam actus, sed ad summum erunt simul cognitione. Respondetur, actum et potentiam, prout nunc de illis loquimur, non esse relativa prædicamentalia, sed transcendentalia; in relativis autem transcendentalibus non repugnat terminum habitudinis esse simpliciter priorem cognitione, quam ipsum relativum transcendentale. Deinde concedo actum et potentiam, de quibus nunc est sermo, habere inter se mutuam dependentiam in cognitione et definitione; et ea ratione vel esse aliquo modo simul cognitione, vel potius invicem comparari ut prius et posterius in diversis generibus causarum, simpliciter tamen actum censerem priorem, quia ille est qui determinat, et quasi dat ultimam speciem. Loquimur autem de actu actuanti; nam si sit sermo de actu simpliciter, sic dari potest actus abstrahens ab omni potentia, qui per idem nullo modo definiatur. Vid. Cajetan., 4 p., quæst. 43, art. 7, ad 2 Scoti. Et hæc sufficiant de potentia et actu; nam cætera, quæ de his disputari possent, propria sunt scientiæ de anima.

DISPUTATIO XLIV.

DE HABITIBUS.

Quid hic nomine habitus intelligatur. — Significatio hujus nominis, *habitus*, in superioribus, explicando species qualitatis, satis declarata est, et ex ibi dictis sumo, sermonem in præsentem esse de habitu, prout est propria quædam species qualitatis proxime ordinata ad juvandum potentiam in operatione sua, et consequenter quatenus est secundum rem et essentiam species distincta, et a potentia, et ab actu, et a duabus ultimis speciebus qualitatis. Nam, licet quædam qualitates, bene et permanentes afficientes ac disponentes subjectum secundum aliquod esse accidentale, soleant appellari habitus, tamen illæ qualitates secundum propriam essentiam potius spectant ad tertiam speciem passibilium qualitatum; et ideo propriam disputationem non requirunt, illasque prætermittere ne-

cesse est, ne ambiguitate vocis cursus disputationis impediatur. De habitu vero prout vestimentum significat, aut esse vestitum, infra erit specialis disputatio. De his igitur habitibus primum videndum erit, quæ sit eorum necessitas, quæ essentia, et quæ causæ vel proprietates, postea de eorum distinctione, unitate, vel multitudine nonnulla attingemus, specificam ac particularem considerationem eorum ad propria loca remittentes.

SECTIO I.

An sit, et quid sit, et in quo subjecto sint habitus.

1. Duæ primæ partes in titulo propositæ facillime expediri possunt ex dictis in superioribus; quod enim aliqui sint habitus, extra controversiam est, ex communi omnium philosophorum consensu, et in Theologia habet peculiarem certitudinem [ex habitibus infusis.

Quibus modis constet dari habitus.

2. *Habitus sunt in rerum natura.* — Prima vero cognitio horum habituum sumpta est ex experientia humanorum actuum; experimur enim usu et consuetudine actuum acquirere nos facilitatem in operando, quæ facilitas, cum realis quidam effectus in nobis sit, ac permaneat transactis actibus, aliquam formam realem et permanentem requirit, quæ in nobis sit, cum antea non esset; hanc autem vocamus habitum: constat ergo experientia esse in nobis habitus.

3. *Species intentionalis unde probatur.* — Ut autem procedamus distinctius, et disputationem magis coarctemus, distinguamus duo genera qualitatum, quæ nostris potentiis adduntur, ut illis ad operationes suas juventur; quædam sunt ad conjungendum objectum potentiæ, quæ dicuntur requiri ex parte objecti, et solum sunt necessariae in potentiis cognoscentibus; aliæ sunt quæ adduntur potentiæ ad augendam virtutem ejus in operando, ex quo habent ut dent facilitatem in operatione, ut infra dicam, quod in voluntate evidentius constat; illa enim non indiget qualitibus ex parte objecti, et tamen usu acquirit facilitatem in operando. Utrumque ergo genus harum qualitatum sub specie habitus continetur, ut in superioribus dixi; ex diverso tamen principio probanda est utriusque existentia vel necessitas. Nam priores qualitates, simpliciter loquendo, supponuntur ad actus tanquam omnino